

JOURNAL OF RESEARCH
IN EDUCATION AND SOCIETY
EĞİTİM VE TOPLUM
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
ISSN: 2458 - 9624 (Online)

Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi/JRES, 5(2), 66-89, 2018

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ ÇOCUĞUN KORUNMA HAKKINA YÖNELİK BİLGİLERİ VE EĞİTİM İHTİYAÇLARI*

KNOWLEDGE AND TRAINING NEEDS OF PRIMARY SCHOOL TEACHER CANDIDATES ON THE RIGHT TO THE PROTECTION OF THE CHILD

Naciye AKSOY¹ ve Ülkü ÇOBAN SURAL²

¹Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara, Türkiye. e-posta: naciye@gazi.edu.tr
²Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye. e-posta: ulkusural@gazi.edu.tr

Gönderim Tarihi: 06.08.2018

Düzeltilme Tarihi: 17.10.2018

Kabul Tarihi: 06.11.2018

Öz

Bu çalışmanın amacı, sınıf öğretmeni adaylarının çocuğun korunma hakkı konusundaki bilgi ve eğitim ihtiyaçlarını belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda betimsel tarama modelinde tasarlanan bu araştırmanın örneklemini Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda öğrenim gören üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Veriler araştırmacılar tarafından uzman görüşü alınarak hazırlanan "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Çocuğun Korunma Hakkına Yönelik Bilgileri ve Eğitim İhtiyaçları Anketi" ile elde edilmiştir. Araştırmanın sonucunda sınıf öğretmeni adaylarının üniversite öğrenim süresi içinde çocuğun korunması ile ilgili bilgilendirici herhangi bir eğitim faaliyetine katılmadıkları; ihmal ve istismarın belirtileri ve nedenlerine yönelik fikir sahibi olduklarını ancak ihmal ve istismara uğrayan çocukla iletişim kurma, ihmal ve istismarın bildirilmesi gereken kişi ve kurumlar, ihmal ve istismar durumunda yasal müdahale süreci ve uygun raporlama prosedürlerini takip edebilme konularında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadıkları görülmüştür. Buradan hareketle sınıf öğretmeni adaylarının çocuğun korunma hakkına yönelik bilgilerinin yetersiz olduğu ve konuyla ilgili eğitim almaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle öğretmen adaylarına sunulan hizmet öncesi eğitim programları içerisinde, çocuğun korunmasına yönelik yasal mevzuat ile psikolojik, sosyolojik ve etik açıdan derinlikli bilgiye sahip olmalarını sağlamaya dönük teorik ve beceri eğitimlerine yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk hakları, Çocuğun korunması, Sınıf öğretmeni adayı

*Bu çalışma yazarlar tarafından 11-14 Nisan 2018 tarihleri arasında Gazi Üniversitesinde gerçekleştirilen 17. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Atf için Künye Bilgisi: Aksoy, N. & Çoban-Sural, Ü. (2018). Sınıf öğretmeni adaylarının çocuğun korunma hakkına yönelik bilgileri ve eğitim ihtiyaçları. *JRES*, 5(2), 66-89.

Abstract

The purpose of this study is to investigate the knowledge and training needs of the primary school teacher candidates about the children's right to protection. For this purpose, the sample of this research, which is designed in descriptive survey model, consists of third and fourth grade students studying in the Department of Primary School Education. The data of the research were obtained by the "Questionnaire of Knowledge and Training Needs of Primary School Teacher Candidates on the Right to the Protection of the Child" prepared by the researchers referring to the opinions of the experts. As a result of the study, it was found out that teacher candidates did not participate in any informative education activities related to the children's right to protection during the period of university education. It has been observed that the teacher candidates have an idea about the symptoms and causes of neglect and abuse, and that they do not have sufficient knowledge about communicating with the child who has been neglected and abused, about the individuals and institutions that need to be reported for neglect and abuse, and about the legal intervention process and appropriate reporting procedures in case of neglect and abuse. Therefore, it was concluded that the teacher candidates' knowledge about the children's right to protection was insufficient, and that they should receive training on the subject. Based on these results, it is suggested that pre-service training programs offered to teacher candidates should include theoretical content about legal legislation, and psychological, sociological, and ethical aspects of the children's right to protection and skills training about the children's right to protection

Keywords: Children rights, Child protection, Primary school teacher candidate

Giriş

Resmî veya resmî olmayan söylemlerde, belgede veya metinde toplumların en değerli varlıklarının çocuklar olduğu belirtilse de başta Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF) gibi kuruluşlar tarafından açıklanan raporlarda dünya çocuklarının durumunun iç açıcı olmadığı ve söylemlerle örtüşmediği görülmektedir. Örneğin UNICEF'in (2016) Dünya Çocuklarının Durumu Raporu'nda önlemler alınmadığı takdirde 2030 yılına kadar 70 milyon çocuğun 5 yaşına ulaşmadan ölebileceği, ilkökul çağındaki 60 milyondan fazla çocuğun okul dışında kalacağı, 750 milyondan fazla kadın nüfusun çocuk yaşlarda evlendirilmiş olacağı belirtilmektedir. Türkiye'de de çocukların önlenbilir sebeplerle yaşamlarını kaybettiği; şiddete, istismara maruz kaldığı; çalıştırıldığı, evlendirildiği yönünde veriler de mevcuttur. Örneğin Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre 2016 yılında güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayısı, 2015 yılına göre %10 oranında artmıştır. 2016 yılında çocukların %47,5'i mağdur olarak, %32,6'sı suça sürüklenme nedeniyle güvenlik birimlerine gelmiş veya getirilmiştir. Suç mağduru olarak gelen çocukların ise %60,1'i yaralama, %12,1'i cinsel suçlar, %6,8'i aile düzenine karşı suçlar, %3,5'i hırsızlık, %3,5'i tehdit, %3,1'i ise kişiyi hürriyetinden yoksun kılma suçundan mağdur olmuştur (TÜİK, 2017).

Fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal kırılganlıkları nedeniyle ulusal ve uluslararası yasalara göre 18 yaşına kadar çocuk sayılan tüm bireylerin her ortamda ve koşulda bakımı, refahı ve korunması devletin, ailelerin ve diğer yetişkinlerin en temel görev ve önceliğidir. Ailelerden

sonra çocuğun korunması temel görevini üstlenen mesleklerin başında şüphesiz ki öğretmenlik mesleği gelmektedir. Çünkü öğretmenlik mesleği devlet adına eğitim öğretim hizmetini yürütmekle görevlendirilmiş meslekler grubunda yer almaktadır. Öte yandan çocuklar, çocukluk dönemlerindeki zamanlarının büyük bir kısmını okulda geçirmektedir. Bu nedenle onlarla ebeveynlerden sonra en uzun süreli sınıf öğretmenleri birlikte olmakta ve onları yakından tanımaktadır.

Öğretmenlerin mesleğin diğer boyutlarında olduğu gibi, çocuğun korunmasına yönelik yeterlilik ve yetkinliklerinde de belirleyici olan hizmet öncesinde aldıkları eğitimin içeriği ve niteliğidir. Ancak mevcut öğretmen eğitimi programlarında çocuğun her türlü ihmal ve istismardan korunmasına yönelik doğrudan bir ders bulunmamaktadır. Öte yandan kanunlar bir kamu görevlisi olarak öğretmene çocuğu koruma görevi vermekte ve onları çocuğa karşı işlenen suçları bildirmekle yükümlü tutmaktadır. Bu görev ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinin ancak yeterli bilgi ve beceriye sahip olmakla mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle bu çalışmanın amacı, çocuğun korunmasındaki rol ve sorumlulukları çerçevesinde sınıf öğretmeni adaylarının mevcut beceri, bilgi ve eğitim ihtiyaçları ile ilgili algılarını araştırmaktadır. Öğretmen adaylarının çocuğun korunmasına yönelik bilgi, yeterlilik ve eğitim ihtiyaçlarının tespit edilmesinin mevcut öğretmen yetiştirme programlarının araştırma konusuyla ilişkili olarak gözden geçirilmesine ve yeniden düzenlenmesine katkı sunması beklenmektedir. Ayrıca çocuğun ihmal ve istismarına yönelik araştırmaların çoğunlukla tıp fakülteleri ve hastanelerde sağlık çalışanları tarafından yapıldığı ve yine araştırmaların örneklem grubunda öğretmenlerin çok az yer aldığı görülmektedir (Bakır ve Kapucu, 2017). Çocuğun korunmasında öğretmenlerin rol, sorumluluk, bilgi ve yeterliliklerinin yeterince araştırma konusu yapılmamış olması, konuyla ilişkili bilimsel verilere dayalı değerlendirme yapılmasını güçleştirmektedir. Öğretmen adaylarının konuya ilişkin yeterliliklerinin erken tespiti ve bu tespitlerden hareketle onlara kazandırılacak bilgi ve becerilerinin pek çok çocuğun ihmal ve istismarına daha erken müdahale edilebilmesine, hatta bu olayların tümüyle ortadan kalkmasına kaynaklık etmesi umut edilmektedir.

Çocuğun Korunma Hakkının Yasal Dayanakları

Korunma hakkı, çocuğun her türlü ihmal, istismar ve sömürüye karşı korunmasını sağlayan haklarıdır. Daha geniş bir ifadeyle çocuğun korunma hakları aile içinde, aileden ayrı ve özel durumdaki çocukların yargı sisteminde, silahlı çatışmada, iş yaşamında, fiziksel, cinsel, duygusal istismar, madde bağımlılığı ve sığınmacı çocuklar için özel bakıma ilişkin konuları

kapsamaktadır (Akyüz, 2000). Usta (2016) da çocuğun korunma hakkını, çocuğun yetişme sürecinde her türlü ihmal, istismar ve kötü muamele sayılan müdahale ve saldırılarla karşılaşmaması için önleyici tedbirlerin alınması, bu tür muamelelerin mağduru olduğunda da devlet tarafından sağlanan özel koruma ve yardım edilme hakkına sahip olmak şeklinde tanımlamaktadır.

Çocuğun bahsedilen alanlarda korunma hakkını güvence altına alan ve taraf devletlere yükümlülükler getiren en önemli uluslararası yasal metin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir (BMÇHS). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS); özel yaşamının ve iletişimin korunması (m. 16); bilgi edinme ve zararlı yayınlara karşı korunma (m.17); bedensel ve zihinsel her türlü şiddete karşı korunma (m.19); işkence, aşağılayıcı davranış ve özgürlükten yoksun bırakılmaya karşı korunma (m.37); ailesi dışında korunma (m.20-21); sığınmacı, azınlık ve yerli haklara mensup çocukların korunması (m.22); ekonomik sömürüden korunma (m.32); uyuşturucudan korunma (m.33); cinsel sömürüden korunma (m.34); kaçırılma, satılma ve fuhuştan korunma (m.36); suça sürüklenen çocukların korunması (m.40) ve savaş ortamlarında ve silahlı çatışmalardan korunma (m.38) olmak üzere pek çok maddesi çocuğun korunma hakkına yönelik hükümler içermektedir (Akyüz, 2010). Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (1995) yukarıda belirtilen maddelerinden en kapsamlı 19. Maddesi, çocuğun korunma hakkını şu şekilde belirtmektedir:

... çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yanı sıra; Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 16 Aralık 1966 tarihli kararıyla imzaya açılan ve 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe giren, 6 Nisan 2003 tarihinde 4867 tarihli Kanun ile onaylanan ve 11 Ağustos 2003 tarih ve 25196 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*'nin (2003) "Ailenin, anneliğin, çocukların ve gençlerin korunması"na yönelik 10. Maddesi ile Avrupa Konseyinin 1961 tarihli ve 1965'te yürürlüğe giren *Avrupa Sosyal Şartı* ile 1996 tarihli *Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı*'nın (GGASS, 2007) "Çocuğun ve Gencin Korunma Hakkı" başlıklı 7. Maddesi çocuğun korunma hakkına ilişkin hükümler içermektedir. Ayrıca *Küçüklerin Korunması Konusunda Makamların Yetkisine ve Uygulanacak Kanun* 'a dair 5 Ekim 1961 tarihli sözleşme ile çocukların çalışma, nafaka, kaçırılma, evlat edinilme, evlilik dışı doğma vb. durumlarında korunmasına yönelik çok sayıda uluslararası sözleşme ve bildirge de mevcuttur (Akyüz, 2010; Altuntaş, 2016; Tiryakioğlu, 1991).

Türkiye çocuğun korunma hakkına yönelik olarak, taraf olduğu uluslararası anlaşma ve sözleşmeler dışında, ulusal hukuk düzenlemelerine de sahiptir. Öncelikle 1982 Anayasası'nın "Ailenin Korunması" başlıklı 41. Maddesi, 07 Mayıs 2010 tarihinde 5982 sayılı *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun* ile genişletilmiş ve bu maddeye çocukların korunmasına yönelik olarak "Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar."; "Her çocuk, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir." ve "Devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır." hükümleri eklenmiştir. Ayrıca Anayasanın 50. Maddesinde "Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.", 61. Maddesinde "Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır." ve 62. Maddesinde de "Devlet, yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocuklarının eğitiminin, kültürel ihtiyaçlarının ve sosyal güvenliklerinin sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması için gereken tedbirleri alır." ifadeleri yer almaktadır. 5257 sayılı Türk Ceza Kanunu da çocukların her türlü kötü muameleye, uyuşturucuya, kumara, insan ticaretine, pornografik yayınlara karşı korunmasına yönelik hükümler barındırmaktadır (Akyüz, 2010). Ayrıca Medeni Kanun, Çocuk Koruma Kanunu, Çocuk Mahkemeleri Kanunu, Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu, Belediye Kanunu, İş Kanunu ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nda da çocukların hem aile ve hem de aile dışındaki ortamlarda korunmasının, kollanmasının ve yetiştirilmesinin gerekliliğini belirten bağlayıcı ve emredici maddeler yer almaktadır (Altuntaş, 2016; Karataş, 2007; Salim, 2011; Yolcuoğlu, 2009).

Çocuğa Yönelik Kötü Muamele: Türleri, Nedenleri, Etkileri ve Bildirim Yükümlülüğü

Ulusal ve uluslararası yasal dayanaklara rağmen Türkiye'de çocukların kötü muameleye maruz kalması acil çözüm gerektiren toplumsal sorunların başında gelmektedir. Çocuğa karşı kötü muamele, şiddet, ihmal ve istismar çoğu zaman birbiri yerine kullanılan, çok boyutlu ve ilişkili kavramlardır. Kavramlarla ilgili literatürde en çok başvurulan tanımlama Dünya Sağlık Örgütü'nün yapmış olduğu tanımlamadır. Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization [WHO], 2018) çocuklara yönelik kötü muameleyi, 18 yaşın altındaki çocuğun, kendisi ile güven, sorumluluk ve güç ilişkisi içinde olan herhangi bir yetişkinin çocuğun sağlığına, sağ

kalımına, gelişimine ve onuruna zarar veren ya da verme potansiyeli olan her türlü fiziksel/duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal ile ticari ya da diğer sömürü gibi davranışlarına maruz kalması olarak tanımlamaktadır. Çocuk ihmalî çocuğun yiyecek, giyecek, sevgi, barınma, bakım, eğitim, sağlık, ilgi gibi temel gereksinmelerinin karşılanmaması/yetişkinin çocuğun temel gereksinmelerine yönelik yükümlülüklerini yerine getirmemesi (Akyüz, 2010); çocuk istismarı ise “çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel alanda kendinden güçlü bir otorite tarafından örselenmesidir.” (Türk, 2016). İstismarın bir diğer yanı ise kaza dışı ve önlenemez olmasıdır (Polat, 2007). İhmal ve istismar birbiriyle ilişkili durumlar olduğundan, birbirinden ayırarak incelemek çoğu zaman kolay olmamaktadır. Ancak çocuk ihmalî genel olarak fiziksel ve duygusal; çocuk istismarı da fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik olarak sınıflandırılmaktadır.

Çocuk istismarı ve ihmalinde tek bir neden değil; aile, çocuk, toplumsal, kültürel ve ekonomik yapı gibi çok boyutlu risk faktörleri vardır. Örneğin depresif bozukluk, madde bağımlılığı, anne baba olma sorumluluğunu üstlenemeyecek kadar genç olmak, bekar anne veya baba olmak, üvey ebeveyn, aile içi geçimsizlik ve/veya şiddet, ekonomik sıkıntılar, işsizlik, geçmişlerinde şiddet görmüş olmak, çocuk gelişimi konusunda bilgi yetersizliği aile kaynaklı risk faktörleri iken; çocuğun istenmeyen gebelikten doğmuş olması, hiperaktivite veya davranışsal gelişim sorunlarının, sürekli tedavi gerektiren hastalığının, bedensel ya da zihinsel engellilik gibi durumlarının olması ise çocukla ilgili risk faktörleridir. Düşük sosyo-ekonomik düzey, sosyal ayrışma, eğitimsiz, gergin, şiddeti normalleştiren ve şiddete hoşgörü gösterilen bir toplum yapısı ve çok çocuk sahibi olmak gibi durumlar da çocuğa yönelik ihmal ve istismarın toplum kaynaklı nedenlerinden bazılarıdır (Kürklü, 2011; Uğur-Baysal ve Şahin, 2014). Belirtilen risk faktörlerinin ötesinde genel olarak çocuk ihmal ve istismarını yok etme konusunda kaynak ayırmaya yönelik siyasi irade eksikliği söz konusudur (Akço vd., 2013).

Çocuğa yönelik kötü muamelenin doğrudan ve uzun dönemli yıpratıcı, yıkıcı etkileri söz konusudur. Kötü muamelenin çocuk üzerindeki belirti ve etkileri çocuğun yaşı, şiddetin derecesi, süresi, istismarcının çocuğa yakınlığı ile ilişkilidir (Topçu, 2016). Tanılmak kolay olmamakla birlikte ihmal ve istismarın çocuk üzerindeki etkileri bazı *fiziksel* (yüz, dudak dâhil tüm vücutta kızarıklık, morluk, düzenli kümelenmiş formda şekiller; ısırık, el, kemer, kablo, sigara izi; açıklanamayan kırık, çıkık, ezikler; idrar veya kaka kaçırma şeklinde tuvalet eğitiminde bozulmalar; uyku bozuklukları vb.), *davranışsal* (cezalandırmayı hak ettiği yönündeki tutum, yetişkinler ile iletişim kurmaktan sakınma, aşırı derecede çekingen ya da saldırgan davranışlar, iklim şartlarına uygun olmayan ve vücudu saklamak için giyilen giysiler,

yakın ilişki kurmada zorluklar, çatışmalı, duygusal yoğunluğu az, yoğun öfke ilişkileri kurma, cinsel içerikli sözcüklerde artma vb.), *akademik/bilişsel* (gelişimsel bozukluklar, okul başarısında düşme) ve *psikolojik* (suçluluk, genç yaşta istenmeyen hamilelik, uyuşturucu kullanımı, suç davranışlarına, şiddet suçlarına, alkol ve diğer uyuşturucu bağımlılıklarına ve kötü niyetli davranışlara yüksek oranda eğilim) göstergelerden anlaşılabilir (Civelek, 2016; İnsan Hakları Derneği, 2008).

Türkiye’de çocuğa yönelik ihmal ve istismar verileri oldukça sınırlıdır (Tugay, 2008; Topçu, 2016). Ancak UNICEF’in 2012 yılı verilerine göre erkeklerin ve kızların çoğu, yaşlarına, cinsiyetlerine ve sosyal arka planlarına bağlı olarak şiddet, istismar, sömürü veya ihmalin bir türü ile karşılaşmaktadır (UNICEF, 2012). İzmir, Denizli ve Zonguldak’ta 11, 13, 16 yaş grubunda 7540 çocuk ile “Olumsuz Çocukluk Çağı Deneyimleri (OÇÇD)” araştırması yapılmıştır. Araştırma sonucuna göre çocukların tüm yaşam boyu psikolojik OÇÇD sıklığı %70,4; fiziksel istismar sıklığı %58,1 ve ihmal sıklığı da % 42,4 oranında ortaya çıkmıştır. Çocukların son bir yıl içinde maruz kaldıkları olumsuz psikolojik deneyimin sıklığı %62,7, fiziksel istismar %46,0 ve ihmal de %37,5 olarak bildirilmiştir. Çocukların tüm yaşamları boyu birden fazla OÇÇD türüne maruz kalma sıklığı %78,6, son 12 ay içerisinde birden fazla OÇÇD türüne maruz kalma sıklığı ise %70,7 olarak rapor edilmiştir (Sofuoğlu vd., 2014). Çocuklara yönelik fiziksel ve duygusal istismarın normalleştiği ilk yer aile ortamıdır. Aileyi okul ortamları izlemektedir (Şahin ve Beyazova, 2001; Türk, 2016).

Ulusal ve uluslararası yasal mevzuata göre çocuğa yönelik kötü muamele suçtur. Bu nedenle bu suça yönelik tüm hukuki süreçleri yerine getirmek de devletin görevidir. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nda (TCK) çocukların ihmal, istismar ve şiddete karşı korunmalarına ilişkin ayrıntılı hükümler yer almaktadır (Akyüz, 2010). Ancak bu Kanun çocuğa yönelik kötü muamele de yetişkin olan herkesi ve özellikle kamu görevlilerini suçu bildirmekle yükümlü tutmakta, bu yükümlülüğün yerine getirilmemesini de suç saymaktadır. TCK’nın bu konuda ki hükümleri aşağıdaki gibidir:

Madde 98- (1) Yaşı, hastalığı veya yaralanması dolayısıyla ya da başka herhangi bir nedenle kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hal ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyen ya da durumu derhal ilgili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır. (2) Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi dolayısıyla kişinin ölmesi durumunda, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Madde 278- (1) İşlenmekte olan bir suçu yetkili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır, (3) Mağdurun on beş yaşını bitirmemiş bir çocuk, bedensel veya ruhsal bakımdan engelli olan ya da hamileliği nedeniyle kendisini savunamayacak durumda bulunan kimse olması halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza, yarı oranında artırılır.

Madde 279- (1) Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Bu kanuna ilaveten 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 6. Maddesinde de bildirimde bulunmaya ilişkin şu hüküm yer almaktadır:

Madde 6- (1) Adli ve idari merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirmekle yükümlüdür. Çocuk ile çocuğun bakımından sorumlu kimseler çocuğun korunma altına alınması amacıyla Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna başvurabilir.

Yetişkin bireylerin ve kamu görevlilerinin çocuğa yönelik kötü muameleyi bildirimde bulunabilecekleri kurumlar ise şunlardır: Alo 183, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri, Aile ve Çocuk Mahkemeleri, polis, savcı, barolar, üniversiteler bünyesindeki Çocuk Koruma/İzleme Merkezleri ve hastanelerdir. Çocuğun korunmasına yönelik yasal düzenleme ve merkezlere rağmen, çocuğa yönelik ihmal ve istismar durumlarının tanı koyma, raporlaştırma ve adli prosedür konularındaki bilgisizlik ve isteksizlik, aile içi sorunlara dahil olmadaki isteksizlik ve adli süreçten kaçınma, aile üyeleri ve kurum yetkililerinin özellikle cinsel istismarı namus kavramı altında örtbas etme çabası, vak'anın sayısı gibi nedenlere bağlı olarak bildirilmediğini belirtmektedir (Topçu, 2016).

Çocuğun Korunmasında Öğretmenlerin Rol ve Sorumlulukları

Öğretmenler, ailelerden sonra bireylerin hem akademik eğitiminde hem de bilişsel, duyuşsal, sosyal, kültürel gelişimlerinde önemli yeri olan ve iz bırakan kişilerdir. Öğretmenlerin, aynı zamanda çocuğun evden sonra en çok vakit geçirdiği okullarda, onların her türlü bedensel ve ruhsal değişimlerini gözlemlene konularında da yaşamsal nitelik taşıyan bir konuları vardır (Baginsky, 2003; Bağla, 2017; Buckley ve McGarry, 2011; İnsan Hakları Derneği, 2008; McKee ve Dillenburger, 2009; Tugay, 2008).

Çocuğun öğrenme ve diğer alanlardaki gelişiminin sorumluluğunu üstlenen öğretmenler bu sorumluluğu yerine getirirken branşı ne olursa olsun hem yasal hem de etik ilkelere göre hareket etmekle yükümlüdür. Bu ilkeler genel olarak, eşitlik, adalet, dürüstlük, saygı, tarafsız ve güvenilir olmak, sağlıklı ve güvenli bir ortam yaratmaktır. Özellikle Maslow'un İhtiyaçlar Kuramından bu yana çocukların ve gençlerin kendilerini güvende hissetmedikçe ve temel ihtiyaçları karşılanmadıkça etkili bir şekilde öğrenemedikleri de iyi bilinmektedir. Bu açıdan öğretmenlerin çocuk için sağlıklı ve güvenli ortam yaratarak onları her türlü kötü muameleye karşı koruma görevi, yasal ve etik açıdan okul ve sınıf ortamlarının dışına uzanmaktadır. Bir

başka ifadeyle öğretmenlerin çocukları koruma görevi, çocuklar okul dışındayken sona ermemektedir.

Çocuklar kötü bir muamele ile karşılaştıklarında sıklıkla yardım istedikleri kişilerden biri de öğretmenlerdir. Bu durumda öğretmenlerin çocuğun güven duygusunu zedeleyecek bir davranıştan kaçınarak (olayın ayrıntılarının sorgulanmaması, ifadelerin doğruluğunun araştırılmaması, çocuğun kendisine kötü muamelede bulunan kişi ile karşılaştırılmaması gibi) öncelikle çocuğa güvenli bir ortam yaratması ve olayı ilgili birimlere bildirmesi gerekmektedir (Topçu, 2016). Bu tür bildirimler çocuğun kötü muameleden kurtulmasını, daha erken koruma sağlanmasını ve tedavi edilmesini sağlamaktadır (Şahin ve Beyazova, 2001). Ancak çocuğun korunma hakkı, kötü muamele görme durumunda çocukla konuşma, belirtileri anlama, bildirimde bulunma, yasal mevzuat vb. konularda öğretmenlerin bilgilerini ve yeterliliklerini inceleyen çok sayıda çalışma (Aksel ve Yıldız-Irmak, 2015; Bağla, 2017; Buckley ve McGarry 2011; Dilsiz ve Mağden, 2015; Karabıyıklı, 2017; Kürklü, 2011; Sağır ve Gözler, 2013; Savi-Çakar ve Yazıcı-Okuyan, 2017; Tugay, 2008; Yıldız vd., 2017) öğretmenlerin konuya ilişkin bilgilerinin sınırlı olduğunu ve daha çok da bu nedenle çocuğa karşı kötü muameleyi bildirme konusunda çekindiklerini ve eğitim alma ihtiyacı duyduklarını ortaya koymaktadır. Mayıs 2014'te görev yaptığı okulda okul müdürünün kız öğrencilere yönelik cinsel istismarını cesaret ve kararlılıkla ortaya çıkaran ve bu cesaretinden dolayı da Mart 2017'de ABD Dışişleri Bakanlığı'nın verdiği Uluslararası Kadınlar Cesaret Ödülü'nü Melanie Trump'tan alan Saadet Özkan öğretmen de çocukların korunmasına yönelik öğretmenlerin eğitim ihtiyacını şu sözlerle dile getirmektedir:

Beni en zorlayan bu konu ile ilgili biz öğretmenlere hiçbir eğitim verilmemiş olması. Kendi aldığım eğitimlerden faydalanmış olmam çocukların şansıydı. Okul müdüründen şüphelendiğimde durumun doğruluğundan emin olmaya çalışmanın bir hayli zaman kaybettiğimi düşünüyorum. Okuldaki öğrencilerin eğitim seviyelerindeki düşüklük durumun vahametini gösteriyordu. Öğrencilerin yaşadığı travmayı anlamak için bu konu ile ilgili birçok yayını okumak zorunda kaldım. Çocukları gözlemlemek ve onların güvenini kazanmış olmak durumu tüm gerçekleri ile ortaya çıkarmamda etkili oldu (Tezgiden-Cakcak, 2017).

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Öğretmen adaylarının çocuğun korunma hakkına yönelik bilgileri ve konuya ilişkin eğitime ihtiyaç duyup duymadıklarını belirlemeyi amaçlayan bu çalışma betimsel basit tarama modeliyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların çocuğun korunmasına yönelik görüşlerine etki

edecek herhangi bir müdahalede bulunulmamış ve görüşler var olduğu şekliyle incelenmiştir. Öğretmen adaylarına kişisel bilgileriyle ilgili olarak sadece cinsiyet ve medeni durumları sorulmuştur. Bağımsız değişken olan cinsiyet ve medeni durum ile öğrenim gördükleri sınıf düzeyleri, adayların görüşleri ile ilişkilendirilmek amacıyla değil, çalışma grubunun profilini belirlemek amacıyla belirlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Ankara ilinde köklü bir geçmişe sahip olan bir devlet üniversitesinin Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı'nın 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören öğretmen adayları oluşturmaktadır. Üçüncü ve dördüncü sınıfta öğrenim gören toplam 195 aday bulunmaktadır. Bu adaylardan 148 kadarı araştırmanın verilerine kaynaklık etmiştir. Sınıf Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda öğrenim gören 3. ve 4. sınıf öğrencileri alt sınıf düzeyindeki öğrencilere göre daha fazla uzmanlık, genel kültür ve meslek bilgisi dersi almış olmaları gerekçesiyle araştırmaya dahil edilmişlerdir.

Çalışmaya katılan toplam 148 öğretmen adayının 135'i (%91,2) kadın, 13'ü (% 8,8) ise erkektir. Öğretmen adaylarının 65'i (%43,9) 3. sınıfa, 83'ü (% 56,1) ise 4. sınıfa devam etmekteyken yalnızca 1'i (% 0,7) evli, 147'si (% 99,3) ise bekadır. Katılımcıların yaş ortalaması 21,34'tür.

Veri Toplama Aracı, Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verilerinin toplanabilmesi için ilgili literatür taramasından sonra 24 sorudan oluşan "Sınıf Öğretmeni Adaylarının Çocuğun Korunma Hakkına Yönelik Bilgileri ve Eğitim İhtiyaçları Anketi" adlı anket hazırlanmıştır. Hazırlanan ankette sıralama, dereceleme ve boşluk doldurma türünde sorulara yer verilmiştir. Ankette yer alan soruların araştırmanın amacını gerçekleştirmeye uygun ve kapsayıcı olup olmadığı çocuk hakları konusunda çalışmaları olan iki uzmanın incelemesine sunulmuştur. Uzmanların incelemesi doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Bu düzenlemenin ardı sıra anketler bir grup dördüncü sınıf öğretmen adayına araştırmacıların kontrolünde uygulanmıştır. Bu ön uygulamada araştırmanın amacı ve anketin nasıl doldurulacağı katılımcılara ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu açıklamadan sonra anket ile ilgili içerik ve biçimsel açıdan sorun yaşanıp yaşanmadığı ve anketin doldurulma süresi araştırmacılar tarafından gözlemlenmiş ve gerekli notlar alınmıştır. Ön uygulamada herhangi bir sorunla karşılaşılması neticesinde anket nihai olarak kabul edilmiştir. Bu kararın akabinde anketler araştırmacılar tarafından öğretmen adaylarına sınıflarında topluca

uygulanmıştır. Aracın asıl uygulanması öncesinde de anketin doldurulmasına yönelik açıklamaların yanı sıra çalışmanın gönüllü katılım esasına dayalı olduğu, çalışmaya katılmayabilecekleri ya da istedikleri an çalışmadan çekilebilecekleri yönünde açıklamalarda da bulunulmuştur. Araştırmanın veri toplama aracındaki soru türlerinin değişkenliği (sıralama, dereceleme ve boşluk doldurma) nedeniyle aracın istatistiksel olarak geçerlik ve güvenilirlik hesapları yapılmamıştır. Araştırmanın verileri doğrudan çözümleme yöntemiyle analiz edilmiştir. Karasar'a (2017) göre doğrudan çözümleme sadece gözlenen veya kaydedilen verilerin analiz edilmesidir. Elde edilen değerler doğrudan çalışma grubunu temsil etmektedir. Bu çalışmanın verileri de yüzde ve frekans şeklinde basit istatistiki yöntemler kullanılarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgular yer almaktadır.

Öğretmen adaylarının üniversite ve üniversite dışında çocuğun korunması ile ilgili konularda eğitim alma durumları ve bu konuda bir eğitim gereksinimi duyup duymadıklarına yönelik veriler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1.

Öğretmen Adaylarının Çocuğun Korunması ile İlgili Eğitim Alma Durumlarının ve Eğitiminin Gerekliliğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Çocuğun Korunmasına Yönelik Eğitim Durumları	Kategoriler	N	%
Katılımcıların Çocuğun Korunması ile İlgili Üniversitede Eğitim Alma Durumlarının Dağılımı	Evet	-	-
	Hayır	148	100,0
	Toplam	148	100,0
Katılımcıların Çocuğun Korunması ile İlgili Üniversite Dışında Eğitim Alma Durumlarının Dağılımı	Evet	23	15,5
	Hayır	125	84,5
	Toplam	148	100,0
Katılımcıların Üniversite Eğitimleri Sırasında Çocuğun Korunmasına Yönelik Eğitim Verilmesinin Gerekliliği Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı	Evet	139	93,9
	Hayır	3	2,0
	Emin değilim	6	4,1
	Toplam	148	100,0

Tablo 1 incelendiğinde katılımcıların tamamının (N=148, %100) çocuğun korunması ile ilgili üniversitede eğitim almadığı görülmektedir. Üniversite dışından konu ile ilgili eğitim alanların

oranı ise % 15,5 (N=23)'tir. Ayrıca 139 (% 93,9) öğretmen adayı üniversite eğitimleri süresince çocuğun korunmasına yönelik bir eğitim verilmesinin gerekli olduğunu, 3 (% 2,0) öğretmen adayı ise gerekli olmadığını düşünmektedir. Öğretmen adaylarının 6'sı (% 4,1) ise konu ile ilgili emin olmadığını belirtmiştir.

Öğretmen adaylarının çocuğun korunması konusunda üniversitede alacakları eğitimin içeriğine yönelik görüşlerini içeren veriler Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2.

Öğretmen Adaylarının Çocuğun Korunması Konusunda İhtiyaç Duydukları Eğitimin İçeriğine Yönelik Görüşlerinin Dağılımı

Kategoriler	N	%
İhmal ve istismar ile ilgili genel ve hukuki bilgiler	74	50,0
Çocuk gelişimi	55	37,2
İletişim	37	25,0
Çocuk hakları	36	24,3
Bilmiyor/Cevap yok	16	10,8

Not: Katılımcılar tarafından birden fazla kategori belirtilmiştir.

Tablo 2'de de görüldüğü gibi öğretmen adayları çocuğun korunması konusunda gereksinim duydukları eğitimin içeriğinde, öncelikle ihmal ve istismar ile ilgili genel ve hukuki bilgiler (%50,0) ile çocuk gelişimi (%37,2), iletişim (% 25,0) ve çocuk hakları (%24,3) konularının olmasını istemektedirler.

Tablo 3'te öğretmen adaylarının istismarın göstergelerine ilişkin görüşlerini içeren veriler sunulmaktadır.

Tablo 3.

Öğretmen Adaylarının İhmal ve İstismarın Göstergelerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Kategoriler	N	%
Sosyo-psikolojik göstergeler	113	76,4
Fiziksel göstergeler	29	19,6
Akademik göstergeler	6	4,1

Not: Katılımcılar tarafından birden fazla kategori belirtilmiştir.

Tablo 3'e göre, öğretmen adayları 113 kez (% 76,4) sosyo-psikolojik, 29 kez (% 19,6) fiziksel, 6 kez de (% 4,1) akademik belirtileri istismarın göstergeleri arasında ifade etmişlerdir.

Aday öğretmenlerin çocuğun ihmal ve istismarına yol açan temel nedenlere ilişkin görüşleri Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4.

Öğretmen Adaylarının Çocuğun İhmal ve İstismarına Yol Açan Temel Nedenlere İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Kategoriler	N	%
Eğitimsizlik/Bilinçsizlikten kaynaklanan nedenler	69	46,6
Aileden kaynaklanan nedenler	65	43,9
Toplumdan kaynaklanan nedenler	30	20,3
İstismarcıdan kaynaklanan nedenler	25	16,9
Hukuki yetersizliklerden kaynaklanan nedenler	13	8,8
Medyadan kaynaklanan nedenler	12	8,1
Çocuğun savunmasızlığı	12	8,1
Kültürel nedenler	3	2,0
Bilmiyor/Cevap yok	12	8,1

Not: Katılımcılar tarafından birden fazla kategori belirtilmiştir.

Tablo 4’te görüldüğü üzere öğretmen adayları çocuğun ihmal ve istismarına yol açan temel nedenler arasında eğitimsizlik/bilinçsizliği (% 46,6), aileyi, (% 43,9) toplumu (%20,3), ve istismarcıyı (% 16,9) öncelikli nedenler olarak görmektedirler.

Öğretmen adaylarının çocuğun ihmal, istismar ve korunması konusunda yeterliklerine ilişkin görüşlerini içeren veriler Tablo 5’te yer almaktadır.

Tablo 5 incelendiğinde ihmal ve istismar göstergelerini belirleyebilme konusunda 148 öğretmen adayından 53’ü (% 35,8) “yeterli olmadığını”, 78’i (%52,7) “biraz yeterli” olduğunu, 16’sı (%10,8) ise “yeterli” olduğunu düşünmektedir. Sanal istismara ilişkin göstergeleri tanımlayabilme konusunda öğretmen adaylarının 60’ı (% 40,5) “yeterli olmadığını”, 65’i (% 43,9) “biraz yeterli” olduğunu, 17’si (% 11,5) “yeterli” olduğunu ve son olarak 6’sı (% 4,1) “çok yeterli” olduğunu düşünürken; ihmal ve istismara uğradığını bildiren bir çocukla konuşabilme konusunda öğretmen adaylarından 63’ü (% 42,6) kendini bu konuda yeterli bulmamakta, 61’i (% 41,2) “biraz yeterli” olduğunu, 21’i (% 14,2) “yeterli” olduğunu ve 3’ü (% 2,0) ise “çok yeterli” olduğunu düşünmektedir.

Tablo 5.

Öğretmen Adaylarının Çocuğun İhmal, İstismar ve Korunması Konusunda Yeterliklerine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

Yeterlilik Alanları	Yeterli değilim		Biraz yeterliyim		Yeterliyim		Çok yeterliyim		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
İhmal ve İstismar Göstergelerini Belirleyebilme	53	35,8	78	52,7	16	10,8	1	0,7	148	100,0
Sanal İstismara İlişkin Göstergeleri Belirleyebilme	60	40,5	65	43,9	17	11,5	6	4,1	148	100,0
İhmal ve İstismara Uğramış Bir Çocukla Konuşabilme	63	42,6	61	41,2	21	14,2	3	2,0	148	100,0
İhmal ve İstismar Durumunda Uygun Raporlamayı Yapabilme	70	47,3	54	36,5	20	13,5	4	2,7	148	100,0
İhmal ve İstismarına Karşı Yasal Süreçleri Takip Edebilme	84	56,8	48	32,4	14	9,5	2	1,4	148	100,0
Okul Ortamında Çocuğun Fiziksel Zarar Görmesi Durumunda Uygun Müdahaleyi Yapabilme	21	14,2	84	56,8	36	24,3	7	4,7	148	100,0

Bunlara ek olarak bir çocuğun ihmal ve istismara uğraması durumunda uygun raporlama prosedürlerini takip edebilme konusunda ise öğretmen adaylarının 70'i (% 47,3) "yeterli olmadığını", 54'ü (% 36,5) "biraz yeterli" olduğunu, 20'si (%13,5) "yeterli" olduğunu düşünmekte; çocuğun ihmal ve istismarına karşı yasal müdahaleye yönelik olarak ise öğretmen adaylarının 84'ü (% 56,8) "yeterli olmadığını", 48'i (%32,4) "biraz yeterli" olduğunu, 14'ü (% 9,5) "yeterli" olduğunu düşünürken sadece 2 (%1,4) öğretmen adayı "çok yeterli" olduğunu düşünmektedir. Son olarak okul ortamında çocuğun fiziksel zarar görmesi durumunda uygun müdahaleyi yapabilme konusunda öğretmen adaylarının, diğer yeterlilik alanlarında olduğu gibi, yarıdan fazlası kendisini "biraz yeterli" (N=84, % 56,8) görmektedir.

Tablo 6, öğretmen adaylarının çocuğun korunmasına yönelik ulusal ya da uluslararası kanun/yönetmelik/yasal metin bilme durumlarına yönelik verileri içermektedir.

Tablo 6.

Öğretmen Adaylarının Çocuğun Korunmasına Yönelik Ulusal ya da Uluslararası Kanun/Yönetmelik/Yasal Metin Bilme Durumlarının Dağılımı

Kategoriler	N	%
Evet	46	31,0
Hayır	68	46,0
Emin değilim	34	23,0
Toplam	148	100,0

Tablo 6'ya göre 148 öğretmen adayının 46'sı (% 31,0) çocuğun korunmasına yönelik olarak ulusal ya da uluslararası kanun/yönetmelik/yasal metin bildiğini, 68'i (% 46,0) ise bilmediğini ifade etmiştir. 34 (% 23,0) öğretmen adayı ise bu konuda emin olmadığını belirtmiştir.

Bu doğrultuda öğretmen adaylarının konu ile ilgili bildikleri ulusal ya da uluslararası kanun, yönetmelik ve yasal metinler Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7.

Öğretmen Adaylarının Bildikleri Ulusal ya da Uluslararası Kanun/Yönetmelik/Yasal Metinlerin Dağılımı

Kategoriler	N	%
Çocuk Hakları Sözleşmesi	45	97,8
Cevap yok	1	2,2
Toplam	46	100,0

Öğretmen adaylarının bildikleri ulusal ya da uluslararası kanun/yönetmelik/yasal metinlere ilişkin veriler Tablo 7'de yer almaktadır. Bu soruyu yalnızca Tablo 6'da sunulan "Çocuğun korunmasına yönelik ulusal ya da uluslararası kanun/yönetmelik/yasal metin biliyor musunuz?" sorusuna 'evet' yanıtı veren 46 öğretmen adayı cevaplamıştır. Bu öğretmen adaylarının 45'i (% 97,8) yalnızca Çocuk Hakları Sözleşmesini bildiğini ifade etmiş, 1'i (% 2,2) ise soruya cevap vermemiştir.

Çocuğa yönelik bir ihmal ya da istismar durumu meydana geldiğinde bu durumu yetkililere bildirme zorunluluğu konusunda öğretmen adaylarının görüşleri Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8.

Öğretmen Adaylarının Çocuğa Yönelik Bir İhmal ya da İstismar Durumunu Yetkililere Bildirme Zorunluluğu Konusundaki Görüşlerinin Dağılımı

Kategoriler		N	%
Kanunen	Var	114	77,1
	Yok	3	2,0
	Bilmiyorum	31	20,9
Toplam		148	100,0
Etik açıdan	Var	145	98,0
	Yok	2	1,4
	Bilmiyorum	1	,7
Toplam		148	100,0

Tablo 8, çocuğa yönelik bir ihmal ya da istismara şahit olduğunda öğretmen adaylarının bu durumu yetkililere bildirme zorunluluğunun olup olmadığına yönelik görüşlerini ifade eden verileri içermektedir. Öğretmen adaylarının 114'ü (% 77,1) bu durumu kanunen yetkililere bildirmede zorunlu olduklarını belirtirken 3'ü (% 2,0) zorunlu olmadıklarını, 31'i (% 20,9) ise bu konuda bilgisinin olmadığını ifade etmiştir.

Öğretmen adaylarından durumu bir de etik açıdan değerlendirmeleri istenmiş ve 145 (% 98,0) öğretmen adayı böylesi bir durumu etik açıdan yetkililere bildirme zorunluluklarının olduğunu ifade etmiştir. 2 (% 1,4) öğretmen adayı böyle bir zorunluluklarının olmadığını belirtirken 1'i (% 0,7) ise bu konuda bilgisinin olmadığını ifade etmiştir.

Son olarak öğretmen adaylarının çocukların ihmal ya da istismara uğrama durumlarını bildirecekleri kişi ve kurumlar konusundaki bilgilerine yönelik veriler Tablo 9'da sunulmaktadır.

Tablo 9.

Öğretmen Adaylarının Çocukların İhmal ya da İstismara Uğrama Durumlarını Bildirecekleri Kişi/Kurum Konusundaki Bilgilerine Yönelik Görüşlerinin Dağılımı

Kategoriler	N	%
Evet	45	30,4
Hayır	46	31,1
Emin değilim	57	38,5
Toplam	148	100,0

Tablo 9’da öğretmen adaylarına sorulan “Çocuk ihmal ya da istismara uğradığında bu durumu kime/nereye bildireceğiniz konusunda kendinizi yeterli hissediyor musunuz?” sorusunun yanıtlarına ilişkin veriler yer almaktadır. 148 öğretmen adayından 45’i (% 30,4) kendini yeterli, 46’sı (% 31,1) ise yetersiz hissetmektedir. 57 (% 38,5) öğretmen ise konu hakkında emin olmadığını ifade etmiştir. Bu bilgilerin yanı sıra öğretmene adaylarına çocukların ihmal ya da istismara uğrama durumlarını bildirecekleri kişi ve kurumların kimler ve nereler olduğu sorusu da yöneltilmiş ve öğretmen adaylarından 37’si (% 25,0) ihmal ve istismarı emniyet güçlerine (polis, jandarma, karakol), 31’i (% 21,0) çocuğun ailesine, 22’si (% 14,9) okul psikolojik danışmanı ya da sınıf rehber öğretmenine, 18’i (% 12,2) okul idaresine, 6’sı (% 4,1) sağlık görevlilerine, 5’i (% 3,4) Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına, 3’ü (% 2,0) Sosyal Hizmet Merkezlerine, 3’ü (% 2,0) Milli Eğitim Bakanlığına, 2’si (% 1,4) çocuğun akrabalarına, 2’si (% 1,4) Adalet Bakanlığına, 2’si (% 1,4) Çocuk İzleme Merkezlerine, 2’si (% 1,4) Rehberlik Araştırma Merkezlerine ve son olarak yine 2’si (% 1,4) de Çocuk Esirgeme Kurumuna bildireceğini belirtmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Çocuk ihmal ve istismarı bireysel, toplumsal ve kültürel sebepleri ve sonuçları olan, eğitim, sağlık, güvenlik, hukuk gibi pek çok disiplin açısından incelenmesi elzem olan çok boyutlu bir olgudur. Bu çalışmada, çocuğun korunmasına yönelik sınıf öğretmeni adaylarının bilgi ve eğitim ihtiyaçlarını incelemek amaçlanmıştır. Araştırmanın bütününde çocuğun yaşamında önemli bir yere sahip olacağı düşünülen öğretmen adaylarının çocuğun korunmasına yönelik bilgi düzeylerinin sınırlı, konuya ilişkin eğitim ihtiyaçlarının ise çok belirgin olduğu görülmüştür.

Araştırmanın sonuçları daha spesifik olarak incelendiğinde; araştırmaya katılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunun üniversite öğrenim süresi içinde çocuğun korunması ile ilgili bilgilendirici herhangi bir eğitim faaliyetine (seminer, konferans, vb.) katılmadığı görülmektedir. Konu ile ilgili olarak önceki yıllarda farklı ortamlarda yapılmış olan diğer çalışmalar incelendiğinde benzer sonuçlara ulaşıldığı dikkat çekmektedir. Örneğin Pala (2011), sınıf, fen ve matematik öğretmeni adayları ile yaptığı çalışmada bu çalışma ile benzer sonuçlara ulaşmış ve bu branşlardaki öğretmenlerin çocuğun korunmasına yönelik olarak lisans eğitimleri süresince eğitim almadıklarını tespit etmiştir. Dilsiz ve Mağden (2015) de sınıf öğretmenleriyle yaptığı çalışmada öğretmenlerin lisans döneminde konu hakkında herhangi bir eğitim almadıklarını ortaya koymuş ve hatta bu öğretmenlerin mesleğe atıldıktan sonra da herhangi bir

seminer, kongre ya da sempozyuma katılmadıkları görülmüştür. Bu bulguyu destekler bir sonuç da Aksel ve Yıldız Irmak'ın (2015) çalışmasında elde edilmiştir. Bahsi geçen çalışmada öğretmenlerin üniversite eğitimleri süresince çocuğun korunmasına ilişkin oldukça sınırlı bir eğitim aldıkları ve 20 yıl deneyimli öğretmenlerin sadece üçte birinin çocuk ihmal ve istismarı konusunda ders aldığı, bu öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun ise okul psikolojik danışmanları olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmayla benzer sonuçlara ulaşılan farklı çalışmalar (Kürklü, 2011; Sağır ve Gözler, 2013) da mevcuttur. Ancak hâlen ülkemizde eğitim fakültelerinin çok azında çocuk istismarı konusunda ders verilmektedir (Aksel ve Yıldız-Irmak, 2015; Kürklü, 2011). Oysaki McKee ve Dillenburger'in (2009) çalışmaları göstermektedir ki çocuğun korunmasına yönelik verilen bir eğitim programı, öğretmenlerin konu ile ilgili bilgi düzeylerinin artmasına katkı sunmaktadır. Nitekim Avustralya'da öğretmen adaylarının %93'ünün konu ile ilgili eğitim alması da (Walsh, Bridgstock, Farrell ve Schweitzer, 2005) dünya çapında çocuğun korunmasının önemli ve öncelikli bir husus olduğunu göstermektedir.

Araştırmanın diğer bir bulgusu, öğretmen adaylarının tamamının üniversite eğitimleri sırasında çocuğun korunmasına yönelik eğitime gereksinim duymakta olduğudur. Alan yazın tarandığında öğretmenlerin konu hakkında eğitim almak istediklerini gösteren farklı çalışmalar da (Bağla, 2017; Sağır ve Gözler, 2013; Yıldız vd., 2017) mevcuttur. Bu çalışmada öğretmenler, almak istedikleri eğitimin öncelikle ihmal ve istismar ile ilgili genel ve hukuki bilgiler ile çocuk gelişimine yönelik olmasını beklemektedirler.

Öğretmen adayları ihmal ve istismarın çocuk üzerinde sosyo-psikolojik, fiziksel ve akademik açıdan belirtileri olabileceğinin farkındadırlar. Konu ile ilgili olarak yapılmış olan bazı araştırmalarda (Dallar, Taşar, Kılınçoğlu, Özmen ve Tıraş, 2013; Irmak, 2008; Karabıyıklı, 2017; Sağır ve Gözler, 2013; Ünal, 2008; Yıldız vd., 2017) çalışmanın bu bulgusu desteklense de bazı çalışmalarda (Bağla, 2017; Buckley ve McGarry, 2011; Kürklü, 2011; Savi-Çakar ve Yazıcı-Okuyan, 2017; Tugay, 2008) ise tam tersi bir durum ortaya konulmakta sınıf öğretmeni adaylarının çocuğa yönelik ihmal ve istismar belirtilerini tanımlamada yeterli düzeyde bilgi ve beceriye sahip olmadıkları görülmektedir. Araştırma bulgularındaki bu farklılığın araştırmaların örneklem gruplarından ve araştırmaların gerçekleştirildiği dönemlerden kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın bulgularına göre sınıf öğretmeni adayları genel olarak toplumun eğitim seviyesinin düşüklüğünü ve aileden kaynaklı sorunları çocuğa yönelik ihmal ve istismarın en temel iki nedeni olarak görmektedirler. Bu durum, Berkowitz'in (2004) çocuk istismarı ve ihmeline etki eden demografik özelliklerle ilgili olarak yürüttüğü çalışmasında elde edilen düşük eğitim

düzeinin, anne-babanın alkol veya madde kullanıyor olmasının ve annenin psikiyatrik hastalığa sahip olması gibi aileden kaynaklı unsurların istismar riskini artırdığı bulgusunu destekler niteliktedir.

Öğretmen adayları ihmal ve istismara uğradığını bildiren bir çocukla nasıl konuşulacağı ve çocuğun okul ortamında yaralanma gibi fiziksel zarar görmesi durumunda yapılması gerekenlere ilişkin olarak kendilerini “çok az yeterli” görmektedirler. Literatürdeki kimi çalışmalarda ise (Bağla, 2017; Dilsiz ve Mağden, 2015) öğretmenlerin önemli bir bölümü istismar ve ihmale uğrayan bir çocuğa nasıl yaklaşılması gerektiği konusunda kendisini yeterli görmektedir.

Aday öğretmenlerin çoğunluğu, çocuğa karşı kötü muameleye şahit olduklarında bu durumu hem yasal hem de etik açıdan bildirme sorumlulukları olduğunu farkındadırlar. Bu sonuç Sağır ve Gözler’in (2013) çalışmasıyla benzerlik göstermektedir. Ancak öğretmenlerin ihmal ve istismara uğrayan çocukla karşılaştıklarında yasal olarak sorumluluklarının olmadığını belirttikleri araştırmalar da (Aksel ve Yıldız-Irmak, 2015; Dilsiz ve Mağden, 2015; Kenny, 2001; Yıldız vd., 2017) mevcuttur.

Çalışma bulgularına göre sınıf öğretmeni adayları her ne kadar yasal açıdan bildirme sorumlulukları olduğunu bilincinde olsalar da durumu kime ya da nereye bildirecekleri konusunda tereddüt yaşamaktadırlar. Bildirimde bulunma konusunda kendini yeterli gören çok az aday ise güvenlik güçlerini (polis, jandarma, karakol), aileyi, rehber öğretmenleri ve okul idarecilerini öncelikli kişi ve kurumlar olarak görmektedirler. Sağır ve Gözler’in (2013) çalışmalarında da öğretmenler, çocuğa yönelik ihmal ve istismar durumlarını öncelikle okul yönetimine ardından polise bildireceklerini belirtmişlerdir. Kimi çalışmalarda (Buckley ve McGarry, 2011; Kürklü, 2011) ise aday öğretmenlerin, böyle bir durumla karşılaştıklarında kime ve nereye başvurulması gerektiği konusunda bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Sınıf öğretmeni adayları ihmal ve istismara yönelik uygun raporlama süreçlerini takip edebilme ve yasal müdahale için yapılması gerekenlere ilişkin olarak ise kendilerini “yetersiz” görmektedirler. Bu durum Buckley ve McGarry (2011) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu çocuğun korunmasına yönelik ulusal ve uluslararası yasal metinler konusunda bilgi sahibi değildir. Yasal metin bildiğini belirten adayların tamamı ise Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin dışında bir yasal mevzuatı bilmemektedir. Yerli ve yabancı

literatür incelendiğinde öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının çocuğun korunmasına ilişkin yasal mevzuatı bilmedikleri sonucunu destekleyen çalışmalar (Buckley ve McGarry, 2011; Sağır ve Gözler, 2013) mevcuttur. Ancak Tugay'a göre Çocuk Koruma Kanunu'nu bilen öğretmenler ihmal ve istismar türlerini ve belirtilerini tanımlamada kendilerine daha çok güvenmektedirler. Bu durum yasal metinlerin öğretmenler tarafından bilinmesinin önemli bir unsur olduğunu göstermektedir.

Öneriler

Araştırmanın yukarıdaki satırlarda ayrıntılı olarak açıklanan ve tartışılan sonuçları, çalışmanın önerilerini de beraberinde sunmaktadır. Öğretmen adaylarının ihmal ve istismarın türleri, nedenleri, belirtileri ile çocuğa yönelik ihmal ve istismarın kimlerden geldiği konusunda yüzeysel de olsa farkındalıkları söz konusudur. Ancak hem çocuğun genel olarak korunmasını sağlamak hem de bu konuda yaşanan sorunları sağlıklı bir şekilde çözüme kavuşturmak yüzeysel bilgi ya da yüzeysel farkındalık ile mümkün değildir. Bir başka ifade ile öğretmen adaylarının çocuğun korunması konusunda eğitime ihtiyaç duydukları oldukça aşikârdır. Özellikle hukuksal bilgi yetersizliğinin, öğretmen adaylarının ileriki meslek yaşantılarında çocuğun korunmasına yönelik rol ve sorumluluklarını yerine getirmede veya mücadele etme konusunda çekinik kalmalarına yol açabileceği öngörülmektedir. Bu nedenle öğretmen adaylarının çocuğun korunmasına yönelik yasal mevzuat ile psikolojik, sosyolojik ve etik açıdan derinlikli bilgiye sahip olmalarını sağlamaya yönelik teorik ve beceri kazandırmaya dönük pratik eğitimlerin hizmet öncesi eğitim programları içerisinde yer almasının gerektiği düşünülmektedir. Hizmet öncesinde böylesi bir eğitimin verilmesi, öğretmenlerin çocuğun korunmasında daha cesur ve kararlı bir tutum göstermeleri ve özgüvenli davranmaları ihtimalini de yükseltebilir.

Kaynaklar

- Akço, S., Dağlı, T., İnanıcı, M. A., Kaynak, H., Oral, R., Şahin, F., Sofuoğlu, Z., & Ulukol, B. (2013). Child abuse and neglect in Turkey: professional, governmental and non-governmental achievements in improving the national child protection system. *Paediatrics and International Child Health, 33*(4), 301-309.
- Aksel, Ş. & Yılmaz-Irmak, T. (2015). Çocuk cinsel istismarı konusunda öğretmenlerin bilgi ve deneyimleri. *Ege Eğitim Dergisi, 16*(2), 373-391.

- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması*. Ankara: Milli Eğitim.
- Akyüz, E. (2010). *Çocuk hukuku. Çocukların hakları ve korunması*. Ankara: Pegem.
- Altuntaş, B. (2016). Sokakta çocuk emeği. M. Şengül & T. Kaya (Ed.), *Kapitalizm ve paternalizm kiskacında çocuk içinde* (s. 96-105). Ankara: Eğitim Sen.
- Baginsky, M. (2003). Newly qualified teachers and child protection. *Child Abuse Review*, 12, 119–127.
- Bağla, A. G. (2017). Sağlık çalışanları, öğretmenler ve üniversite 1. sınıf öğrencilerinin çocuk istismarı ve ihmali ile ilgili bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 1-10.
- Bakır, E. & Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye’de yapılan araştırmalara yansımaları: Bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13–24.
- Berkowitz, C. D. (2004). Domestic violence: A pediatric concern. *Pediatr Rev*, 25(9), 306-311.
- Buckley, H. & McGarry, K. (2011). Child protection in primary schools: A contradiction in terms or a potential opportunity? *Irish Educational Studies*, 30(1), 113-128.
- Civelek, B. (2016). Çocuk cinsel istismarı. M. Şengül & T. Kaya (Ed.), *Kapitalizm ve paternalizm kiskacında çocuk içinde* (s. 231-237). Ankara: Eğitim Sen.
- Çocuk Hakları Sözleşmesi. (1995). *Resmî Gazete*, 22184, 27 Ocak 1995.
- Dallar B. Y., Taşar M. A., Kılınçoğlu B., Özmen S. & Tıraş Ü. (2013). Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 14, 27-35.
- Dilsiz, H. & Mağden, D. (2015). Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda bilgi ve risk tanıma düzeylerinin tespit edilmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*, 1(2), 678-694.
- Dünya Sağlık Örgütü [World Health Organization] (2018). *Child Maltreatment*. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/> sayfasından erişilmiştir.
- Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme. (2003). *Resmî Gazete*, 25196, 11 Ağustos 2003.
- Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı. (2007). *Resmî Gazete*, 26488, 7 Nisan 2007.

- Irmak, T. Y. (2008). *Çocuk istismarı ve ihmalinin yaygınlığı ve dayanıklılıkla ilişkili faktörler*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- İnsan Hakları Derneği (2008). *Çocuk ihmali ve istismarını önleme öğretmenler ve aileler için eğitim kılavuzu*. Ankara: Berkay.
- Karabıyıklı, T. H. (2017). Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50), 541-546.
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel.
- Karataş, K. (2007). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-19.
- Kenny, M. C. (2001). Child abuse reporting: Teachers’ perceived deterrents. *Child Abuse and Neglect*, 25, 81-92.
- Kürklü, A. (2011). *Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Afyon.
- McKee, B. E. & Dillenburger, K. (2009). Child abuse and neglect: Training needs of student teachers. *International Journal of Educational Research*, 48(5), 320-330.
- Pala, B.(2011). *Geleceğin öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi ve farkındalık düzeyleri*. Tıpta Uzmanlık Tezi, Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Eskişehir.
- Polat, O. (2007). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1: Tanımlar*. Ankara: Seçkin.
- Sağır, M. & Gözler, A. (2013). Sınıf öğretmenlerinin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik görüşleri ve farkındalık düzeyleri. *OPUS-Türkiye Sosyal Politika ve Çalışma Hayatı Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 67-102.
- Salim, M. (2011). *Geçmişten günümüze Türkiye’de çocuk koruma politikaları ve sosyal hizmetler ve çocuk esirgeme kurumu*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Savi-Çakar, F. & Yazıcı-Okuyan, H. (2017). Öğretmen adaylarının çocuk istismarı ve ihmaline ilişkin görüşleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4, 250-275.
- Sofuoğlu, Z., Oral, R., Aydın, F., Cankardeş, S., Kandemirci, B., Koç, F., Halıcıoğlu, O. & Akşit, S. (2014). Türkiye’nin üç ilinde olumsuz çocukluk çağı deneyimleri epidemiyolojik çalışması. *Türk Pediatri Arşivi*, 49, 47-56.

- Şahin, F. & Beyazova, U. (2001). Çocuğun şiddetten korunma hakkı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151, 90-94.
- Tezgiden-Cakcak, Y. (2017). Cesaret ve kararlılığın sembolü Saadet öğretmen ile söyleşi. *Eleştirel Pedagoji*, 51-52, 56-58.
- Tiryakioğlu, B. (1991). *Çocukların korunmasına ilişkin milletlerarası sözleşmeler ve Türk hukuku*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu.
- Topçu, S. (2016). Çocuğa yönelik kötü muameleyi bildirme. *Eleştirel Pedagoji*, 46-47, 125-128.
- Tugay, D. (2008). *Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK] (2017). *Güvenlik birimine gelen veya getirilen çocuklar, 2016*. www.tuik.gov.tr sayfasından erişilmiştir.
- Türk, E. G. (2016). Çocuk ihmali ve istismarı: Olası nedenler yıkıcı sonuçlar. *Eleştirel Pedagoji*, 46-47, 116-124.
- Uğur-Baysal, S. & Şahin, F. (2014). Çocuk istismarı ve ihmali. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıklarında Tanı ve Tedavi Kılavuzları 2* içinde. Türkiye Milli Pediatri Derneği Sosyal Pediatri Derneği Ortak Kılavuzu, 1-9.
- United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF] (2016). *The state of the world's children 2016. A fair chance for every child*. https://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_SOWC_2016.pdf sayfasından erişilmiştir.
- UNICEF (2012). *Analysis of the situation of children and young people in Turkey*. <http://unicef.depar yazilim.com/files/bilgimerkezi/doc/sitan-final-eng-2012.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Usta, S. (2016). Toplumsal koruma altındaki çocuk vatandaşların hukuku. M. Şengül & T. Kaya (Ed.), *Kapitalizm ve paternalizm kışkacında çocuk içinde* (s. 197-213). Ankara: Eğitim Sen.
- Ünal F. (2008). Çocuk istismar ve ihmali. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(1), 9-18.
- Walsh, K., Bridgstock, R., Farrell, A. & Schweitzer, R. (2005). *Critical factors in teachers' detecting and reporting child abuse and neglect: Implications for practice*. Queensland: QUT.

Yıldız, Y., Kaçar, M., Albayrak, E., Çalabođlu, T., Çakmak, S. & Bayraktar, T. (2017). Çocuk ihmali ve istismarı hakkında ilköğretim öğretmenlerinin bilgi düzeylerinin değerlendirilmesi. *Van Tıp Dergisi*, 24(4), 303-309.

Yolcuoğlu, İ. S. (2009). Türkiye'de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum*, 5(18), 43-57.